Róbert Dratva

Richards J. Heuer: Psychológia spravodajských analýz

(Psychology of Intelligence Analysis, ISBN 1 929667-00-0)

Recenzované dielo „Psychológia spravodajských analýz“ pozostáva z upravených článkov napísaných k jednotlivým témam psychológie spravodajských analýz, ktoré boli vypracované pôvodne ako materiály pre interné potreby Central Intelligence Agency (CIA) v rokoch 1978 až 1986. Niektoré z týchto materiálov boli publikované v odbornom časopise Studies in Intelligence, určenom pre spravodajskú komunitu. Poznatky uvedené v tejto knižke sú relatívne nadčasové, nakoľko sa zaoberajú psychológiou spracovania informácií, pričom posledné vydanie z roku 2019 zohľadňuje aj aktuálne poznatky z oblasti kognitívnej psychológie. Publikácia je prínosná v tom, že je spracovaná odborníkom, ktorý pracoval 30 rokov pre CIA ako analytik na rôznych pracovných úrovniach.

Autor pri spracovaní článkov, ktoré sú základom tejto publikácie, vychádzal z odbornej literatúry z oblasti kognitívnej psychológie, zameranej na to, ako si ľudia utvárajú názory na informácie, ktoré sú neúplné a nejednoznačné, pričom autor zhromaždil poznatky najviac relevantné pre spravodajskú analýzu a s využitím jazyka zrozumiteľného pre analytikov. V našich podmienkach sú poznatky z tejto oblasti prínosné napríklad v oblasti analýzy rizík súvisiacich s nelegálnou migráciou, či hybridnými hrozbami, ktoré ohrozujú bezpečnosť vonkajších hraníc Európskej únie a schengenského priestoru.

Publikácia sa zameriava na viaceré oblasti súvisiace s kognitívnymi procesmi, tvorbou analytických výstupov, či napríklad omylmi súvisiacimi s nesprávnym vnímaním štatistík a vyhodnocovaním pravdepodobnosti analytických scenárov.

Ľudská myseľ si utvára k istým skutočnostiam modely, na základe ktorých vníma ďalšie prichádzajúce informácie, ktoré zasadzuje do týchto už existujúcich modelov. Konkrétnejšie ide napríklad o naše predstavy o vzťahoch medzi príčinou a následkom pri určitej situácii a zasadzovanie ďalších informácii do kontextu našej predstavy o danej udalosti. Dôležitú úlohu zohráva tiež pamäť analytika, zameranie jeho vzdelania, hodnoty, poznatky, vedomosti, skúsenosti, či postoje k určitým témam. Na výsledný produkt má totiž vplyv všetko, čo si analytik zapamätá a dokáže z pamäte vyvolať, taktiež jeho schopnosť identifikovať typické vzorce v dynamickej situácii, pričom túto schopnosť získava a zlepšuje v priebehu svojej praxe.

Ak sa analytik pri svojom úsudku mýli, dopad jeho nesprávneho odhadu môže byť ešte znásobený tým, že analytik obvykle sám seba pokladá za odborníka a ako expert je vnímaný aj svojím okolím.

V analytickej komunite platí, že popri čase, ktorý je k dispozícii, predpokladom vzniku kvalitného analytického výstupu sú najmä odbornosť analytika a úroveň kvality dostupných informácií. Vo vzťahu k odbornosti analytika, pozornosť má byť venovaná aj tvorbe analýz z vedeckého hľadiska. Základným predpokladom je teda pochopenie toho, ako funguje ľudská myseľ a ľudské uvažovanie, ktoré má svoje silné a slabé stránky.

Mentálnych obmedzení, ktoré vyplývajú z prirodzenosti ľuskej mysle, nie je možné sa zbaviť. Ak sa však o nich dozvieme viac, ich negatívny vplyv je možné v určitej miere eliminovať. Dielo teda pomáha analytikom kompenzovať prirodzené limity ľudského uvažovania pri zaoberaní sa komplexnými problémami, ktoré obvykle zahŕňajú nejednoznačné informácie, viacerých účastníkov, úmyselnú klamlivosť časti dostupných informácií a premenlivú situáciu.

Posolstvo Heuera analytikom je možné zhrnúť dvoma vetami: „Analytici by si mali byť vedomí toho, ako prebieha ich proces zdôvodňovania, resp. argumentácie. Mali by premýšľať o tom, ako dospeli k svojim úsudkom a záverom, a nielen o samotných úsudkoch a záveroch."

Napriek tomu, že autor vyšiel z prostredia CIA, táto knižka je vzhľadom na svoju univerzálnu povahu, vychádzajúcu z poznatkov kognitívnej psychológie, využiteľná v prostredí bezpečnostných zložiek v akejkoľvek oblasti bezpečnostných analýz.

PhDr. Bc. Róbert Dratva
Oddelenie analýzy rizík a štatistík
Odbor analýzy rizík a koordinácie
Úrad hraničnej a cudzineckej polície
Prezídia Policajného zboru
e-mail: robert.dratva@minv.sk